

Актуальна тема номера:
“ІТ-ПРАВО: КОНЦЕПЦІЇ, РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ”

I. ІТ-право у системі права України

Євген Харитонов

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету “Одеська юридична академія”
(м. Одеса, Україна)
zharuton@gmail.com

Олена Харитонova

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
відмінник освіти України,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права
Національного університету “Одеська юридична академія”
(м. Одеса, Україна)
lh2512@gmail.com

УДК 340.11:004

СУТНІСТЬ ІТ-ПРАВА: ПОШУК ПАРАДИГМИ

Анотація. Стрімкий розвиток інформаційних технологій загострює проблему впорядкування відносин, які при цьому виникають. Таке впорядкування можливе за допомогою самих технологій або правового регулювання. Обрання другого з указаних шляхів зумовлює актуальність дослідження категорії “ІТ-право”.

Метою статті є викладення власного бачення оптимальної методологічної основи пошуку й обґрунтування парадигми “ІТ-право”.

У статті доведено, що спроби кваліфікувати комплексне правове регулювання відносин інформаційного суспільства як сукупності норм – нової галузі права, некоректні, оскільки, з позицій нормативістського праворозуміння, ІТ-права, Інтернет-права, інформаційного права тощо як галузей права не існує. Натомість пропонується розглядати ІТ-право як концепт – сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, що виникають у зв’язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов’язаних зі створенням і використанням інформаційних технологій.

Таким чином, оптимальною методологічною основою визначення сутності ІТ-права є розгляд його як концепту, що має певне “нормативне наповнення”. Такий підхід позбавляє необхідності оцінювати ІТ-право як систему правових норм, що утворюють галузь права, відповідні правові інститути тощо. При цьому доцільним убачається розуміння концепту “ІТ-право” у широкому, вузькому та спеціальному значеннях із відповідним структуруванням.

Ключові слова: ІТ-право; ІТ-відносини; концепт; нормативістське праворозуміння; галузь права; галузь законодавства.

Зростання значення інформації, стрімкий розвиток інформаційних технологій, їхнє проникнення в усі сфери буття суспільства загострює проблему впорядкування відповідних відносин виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність тощо.

Упорядкувати відносини інформаційного суспільства можливо двома шляхами: 1) за допомогою ІТ-засобів (самих технологій); 2) за допомогою правового регулювання.

Обрання другого із перелічених шляхів, власне, і зумовлює актуальність дослідження категорії “ІТ-право”.

Останнім часом питанням визначення поняття та сутності ІТ-права було присвячено низку публікацій вітчизняних авторів (Т. Бачинський, О. Сімсон, Є. Харитонов, О. Харитонova, О. Яворська). Обговорено їх було й на конференціях, присвячених проблемам ІТ-права¹.

Попри те, що останнім часом термін “ІТ-право” широко використовується як науковцями, так і практиками для позначення норм, що стосуються сфери ІТ-відносин, загально визнаного бачення сутності цього явища у вітчизняній юриспруденції поки що не сформовано. Більше того, під час дискусій з'ясувалася наявність серйозних розбіжностей у баченні юридичної природи, змісту й обсягу поняття “ІТ-право”. Ситуація, що склалася, зумовлює необхідність пошуку відповіді на окреслені й інші питання. Адже від того, які результати буде отримано, залежить формування концепції ІТ-права і впровадження її в життя.

Мета дослідження, зважаючи на викладені обставини, полягає в пошуку й обґрунтуванні парадигми ІТ-права.

Перш ніж розпочати розгляд питань, пов'язаних із проблематикою представленої статті, варто зазначити, що, незважаючи на розмаїття позицій стосовно розуміння поняття та сутності ІТ-права, у більшості

¹ О Харитонova (ред), *Захист права інтелектуальної власності у мережі Інтернет: теоретичні та практичні аспекти*: Інтернет-конференція (Юридична література 2015); *ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: Науково-практична конференція (НУ “Львівська політехніка” 2016); О Харитонova (ред), *Правове регулювання ІТ-відносин*: Всеукраїнський круглий стіл (Фенікс 2017); *ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: II Науково-практична конференція (НУ “Львівська політехніка” 2017).

випадків воно розуміється як сукупність норм, що регулюють відносини, пов'язані зі створенням і використанням інформаційних технологій, при цьому його характеризують то як самостійну, то як комплексну галузь права, то як інститут права².

Аналізуючи думки вчених щодо зазначеного питання, доцільно звернути увагу на переважання у позиції прихильників виокремлення самостійної галузі IT-права емоційних моментів із водночас недостатньо чітким визначенням методології дослідження. Скажімо, доцільність визнання IT-права галуззю обґрунтовується, зокрема, значимістю відповідних відносин у бутті суспільства, необхідністю їхнього врегулювання шляхом видання законодавчих актів³.

На наш погляд, така мотивація зрозуміла з погляду емоційного, проте не може замінити раціональну складову аргументації. Вольове, зроблене всупереч об'єктивно існуючим закономірностям буття правової системи, визнання IT-права галуззю права (самостійною чи комплексною) не позбавляє необхідності врахування цих закономірностей у подальшому – в законотворчості, під час систематизації законодавства тощо.

Вважаємо, що визначенню сутності IT-права має передувати обрання методологічних засад досягнення поставленої мети. Так, необхідно обрати засади розуміння права взагалі, від чого, власне, і залежить бачення сутності IT-права як частини цілого (як конкретного прояву абстрактного поняття).

Не торкаючись питання про розмаїття праворозуміння, лише звернемо увагу на практично важливий поділ його на два види: загальносоціальне, коли правом визнаються суспільні явища недержавного походження й функціонування, і спеціально-соціальне, коли правом визнаються явища винятково державного походження⁴. У другому випадку має місце правовий (юридичний) позитивізм, який полягає в тому, щоб визнавати цінностями тільки норми позитивного права і зводити кожне право до норм, які діють в певну добу й у певній державі, не звертаючи увагу на те, справедливе таке право чи ні. Завдяки цьому право постає такою собі автономною дисципліною, що ототожнюється з волею держави, виразником якої воно є⁵.

Із дефініцій IT-права як сукупності правових норм впливає, що вони ґрунтуються на нормативістському праворозумінні, коли право

² Тарас Бачинський, *Основи IT-права* (Апріорі 2016) 3.

³ Ольга Сімсон, 'IT-право V. Інформаційного права: на зламі епох' *IT-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: II Науково-практична конференція* (НУ "Львівська політехніка" 2017) 180-7.

⁴ Петро Рабінович, *Основи загальної теорії права та держави* (10-е вид, Край 2008) 13.

⁵ Жан-Луї Бержель, *Общая теория права* (В Даниленко ред, Издательский дом NOTA BENE 2000) 48.

розглядається як система загальнообов'язкових норм, які є владно-офіційним регулятором суспільних відносин⁶.

Отже, далі розглянемо придатність такого праворозуміння для визначення феномена ІТ-права взагалі та для визнання його галуззю права зокрема. При цьому потрібно мати на увазі, що для виокремлення галузі ІТ-права з позицій такого праворозуміння має значення наявність власного предмета, методу, принципів правового регулювання, правового режиму тощо⁷.

Що ж стосується ІТ-права, то властивими практично усім його дефініціям можна вважати лише дві ознаки: 1) ІТ-право – це сукупність (система) норм; 2) ці норми регулюють ІТ-відносини.

Перша з перелічених ознак, власне, свідчить про обрання методологічним підґрунтям характеристики ІТ-права нормативістського праворозуміння, оскільки право розуміється як сукупність норм.

У свою чергу, призначенням другої ознаки є виокремлення сукупності норм ІТ-права з усіх інших правових норм, тобто “авторизація” за їхньою допомогою сфери ІТ-права. У цьому зв'язку поняття “ІТ-відносини” набуває значення критерію існування галузі ІТ-права. Враховуючи зазначене, з'ясуємо, чи можуть розглядатися ІТ-відносини як єдиний предмет правового регулювання.

Передусім зазначимо, що до ІТ-відносин належить широке коло різноманітних відносин, які регулюються нормами цивільного, господарського, адміністративного законодавства⁸. При цьому категорією “ІТ-відносини” охоплюються Інтернет-відносини, що є частиною відносин у віртуальному просторі, учасники яких – носії суб'єктивних прав та обов'язків у Інтернеті⁹, інформаційні відносини, що розглядаються і як предмет окремої галузі права, і як інститут цивільного права¹⁰.

Припускаючи можливість існування кожної із наведених позицій, з'ясуємо потенційну однорідність відносин, що є тут предметом правового регулювання, а потім розглянемо обґрунтованість виокремлення відповідного правового масиву та ступінь його відокремленості. Адже будь-які зусилля законодавців створити галузь права чи законо-

⁶ Михаил Байтин, *Сущность права (современное нормативное правопонимание на грани двух веков)* (2-е изд., ООО ИД “Право и государство” 2005) 59-80.

⁷ Р. Лященко, ‘Проблемні питання формування нових галузей права’ *Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe: zbiór raportów naukowych* (Diamondtradingtour 2013) 44-7 <<http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3654>> дата звернення 20 Листопад 2017.

⁸ Бачинський (н 2).

⁹ Илья Рассолов, ‘Право и Интернет: теоретические проблемы’ (автореф. дис. д-ра юрид. наук, Государственное образовательное учреждение высшего профессионального образования “Российская правовая академия Министерства юстиции Российской Федерации” 2008) 8.

¹⁰ Олена Кохановська, ‘Приватно-правове розуміння інформаційних відносин в Україні’ *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: Науково-практична конференція* (НУ “Львівська політехніка” 2016) 202-213.

давства не можуть завершитися успішно, якщо предметом регулювання слугують різнорідні відносини.

Співвідношення між вказаними вище відносинами, на наш погляд, має вигляд часткового накладення кіл, оскільки не всі інформаційні відносини є технологічними, у свою чергу, не всі технологічні відносини – інформаційні. Так само не всі Інтернет-відносини є інформаційними. Тому ІТ-відносини можна вважати єдиним предметом правового регулювання лише з суттєвими застереженнями, що вже саме по собі ставить під сумнів коректність постановки питання про розгляд ІТ-права як окремої галузі.

Ще більше сумнівів з'являється зі спробами віднайти єдиний метод правового регулювання, в якому було б відображено засади, властиві відповідній галузі.

Розглядаючи метод правового регулювання як критерій виокремлення галузі права, виходимо з того, що він є сукупністю специфічних прийомів юридичного впливу на учасників суспільних відносин у певній сфері буття суспільства.

При цьому потрібно враховувати первісне розділення імперативного та диспозитивного методів правового регулювання як основних прийомів юридичного впливу, що визначають головне у правовому статусі суб'єктів, у їх вихідних юридичних позиціях. Імперативний метод (метод субординації) характеризується тим, що регулювання здійснюється зверху вниз і ґрунтується на владно-імперативних засадах. Відтак, публічно-правові галузі охоплюють інституції та інститути, що функціонують у вертикальній площині суспільних відносин, ґрунтуються на засадах влади та підпорядкуванні (субординації) суб'єктів відповідних правовідносин. Диспозитивний метод (метод координації) характерний для регулювання на засадах формальної рівності, ініціативності та вільного розсуду учасників відповідних відносин. На процес такого регулювання впливає активність учасників суспільних відносин, які регулюються за їх допомогою. У характерних особливостях диспозитивного методу проявляються особливості приватного права як наднаціонального феномена, що складається передусім із сукупності гуманітарних ідей, правових принципів, правил і норм, які стосуються визначення статусу й захисту інтересів окремої особи (людини). Диспозитивний та імперативний методи у різному співвідношенні наявні в галузевих методах правового регулювання (цивільно-правовому й адміністративно-правовому).

Оскільки до ІТ-сфери належать різноманітні інформаційні, інформаційно-технологічні, комунікативні тощо відносини, які за своєю сутністю є соціальними зв'язками “по горизонталі” та “по вертикалі”, при-

родним убачається те, що для їхнього впорядкування використовують як диспозитивний, так і імперативний методи. Ця обставина дає підстави для висновку про відсутність єдиного методу правового регулювання відносин в ІТ-сфері. Натомість, залежно від типу відносин, що регулюються, і конкретних завдань може застосовуватися цивільно-правовий чи адміністративно-правовий метод.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що спроби кваліфікувати комплексне правове регулювання інформаційних відносин постіндустріального суспільства як формування особливої сукупності норм – нової галузі права, некоректні, оскільки з позицій нормативістського праворозуміння галузі ІТ-права (так само й Інтернет-права, інформаційного права як галузей права) не існує.

У контексті наведеного постає питання про можливість визнання ІТ-права комплексною галуззю права.

Варто зазначити, що існування комплексних галузей права тривалий час залишається предметом дискусій¹¹. З погляду загальної теорії права існування комплексних галузей можливе, але із застереженням, що вести мову про такі комплексні утворення правових норм варто не щодо галузей права, а стосовно галузей законодавства¹². Потрібно додати, що, на думку деяких правознавців, наразі до таких галузей права потрібно відносити тільки процесуальні галузі¹³. Тому більш виправданою убачається оцінка ІТ-права як сукупності актів законодавства, що регулюють ІТ-відносини, яка з певною мірою умовності може іменуватися “ІТ-законодавством”¹⁴. Утім, така оцінка та найменування нічого практично не дають, оскільки єлише констатацією існування фактичного стану речей.

Таким чином, спроби охарактеризувати ІТ-право з погляду нормативістського праворозуміння мають негативний результат.

Однак такий висновок не відповідає потребам та очікуванням сучасного інформаційного суспільства. Можна навіть вважати його ухилянням від відповіді на виклик часу.

Тому далі виходитимемо з того, що наведений висновок не заперечує можливості використання терміна “ІТ-право”, так само, як не викликає сумніву виправданість існування феномена “ІТ-право”. Однак останній має характеризуватися з позицій не нормативістського праворозуміння, а цивілізаційного підходу, коли право розглядається як цивілізаційний

¹¹ В Хряпченко, ‘Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права’ (2015) 55 Актуальні проблеми політики 307.

¹² М Саннікова, ‘До питання комплексних утворень у системі права України (на прикладі аграрного права)’ (2014) 27 Державне будівництво та місцеве самоврядування 104.

¹³ А Миколенко, ‘Чи існують комплексні галузі права?’ (2003) 6 Правова держава 203.

¹⁴ К Пестова та В Кравчук, ‘ІТ-законодавство: проблеми, пріоритети та напрями розвитку’ *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: Науково-практична конференція* (НУ “Львівська політехніка” 2016) 126.

феномен, який одночасно є елементом соціально-політичного устрою та елементом суспільної свідомості. Варто зазначити, що останнім часом навіть деякі з тих правознавців, які проводили дослідження на основі нормативістського праворозуміння, звертають увагу на необхідність переосмислення окремих парадигм юриспруденції, що виражається у зміні акцентів загальновизнаних критеріїв поділу права на галузі. При цьому трансформації пов'язуються з необхідністю врахування значення правосвідомості для структурування системи права¹⁵, тобто йдеться фактично про використання концептного методу дослідження).

Згідно з такою позицією право розглядається як концепт (*conceptus* – думка, уявлення, поняття), інакше кажучи, як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, що виникають у зв'язку з використанням терміна “право”, супроводжують і характеризують його. Відповідно, ІТ-право можна розуміти як сукупність уявлень, понять, знань, асоціацій, емоцій, які виникають у зв'язку з правовим впорядкуванням суспільних відносин, пов'язаних зі створенням і використанням інформаційних технологій.

Розглядаючи ІТ-право під таким кутом зору, йдеться, по суті, про створення та визнання парадигми, альтернативної позиціям, що набули нині певної популярності у вітчизняній юриспруденції, проте не забезпечені відповідним науково-теоретичним підґрунтям. На наш погляд, викладений підхід унеможлиблює виникнення проблем методологічного характеру, які неминуче з'являються під час визначення ІТ-права на основі нормативістського бачення поняття та сутності права.

Доцільно наголосити, що розгляд ІТ-права як концепту не заперечує “нормативного” (законодавчого) наповнення цього поняття, але позбавляє необхідності оцінювати його як систему правових норм, що утворюють галузь права, відповідні правові інститути тощо. Натомість може йтися про структуру ІТ-права, яка відображає систему нормативного наповнення цього концепту.

Особливо багато ІТ-відносин виникає у сфері цивільно-правового регулювання: ІТ-договори про надання послуг з програмного забезпечення або із його розробки; ІТ-договори про роботу з фізичною особою-підприємцем або програмістом; юридичний супровід фрілансерів; юридичний аудит ІТ-компаній; правовий захист веб-сторінок і контенту; оформлення та захист авторських прав і торгової марки в Інтернеті; оформлення договору купівлі-продажу сайту, домену, бренда тощо; правове забезпечення діяльності інтернет-магазинів; створення і реєстрація

¹⁵ Т. Михайліна, ‘Правосвідомість у площині структуралізації системи права’ (2017) 10 Підприємництво, господарство і право 192.

юридичних осіб у цій галузі; ліцензійні угоди; захист прав інтелектуальної власності; захист інформації тощо¹⁶.

Таке розмаїття відносин, пов'язаних із інформаційними технологіями, на практиці створює суттєві незручності під час: пошуку актів законодавства, що застосовуються для регулювання певного виду таких відносин; пошуку та систематизації матеріалів практики; субсидіарного застосування норм законодавства, застосування аналогії закону.

Отже, маємо визначити орієнтири для встановлення кола норм, які можуть бути віднесені до концепту "ІТ-право".

Передусім потрібно зазначити, що за межами ІТ-права знаходяться, зокрема, норми адміністративного, кримінального, митного, податкового права, оскільки зазначені галузі як управлінські й охоронні можуть стосуватися різних видів суспільних відносин, забезпечуючи їхнє впорядкування та охорону. Рівною мірою це можуть бути, скажімо, підприємницькі, аграрні, транспортні, екологічні відносини. Навряд чи є достатньо підстав для включення норм зазначених "охоронних" галузей до складу кожної галузі чи підгалузі права, яку вони "обслуговують".

Наступним кроком структурування ІТ-права має бути розрізнення цього поняття у широкому й вузькому значеннях.

Під ІТ-правом у широкому сенсі розуміємо сукупність усіх норм і правил, що регулюють діяльність із використання інформаційних технологій та інформаційної правомірної активності в Інтернеті.

Структура ІТ-права у широкому сенсі виглядає як дещо інтегрована система багаторівневого порядку, що містить приватноправові та публічно-правові елементи. Необхідність врахування приватноправового та публічно-правового забарвлення ІТ-відносин має враховуватися, аби визначити пріоритетність інтересів (приватні чи публічні) і на цьому підґрунті – особливості методів правого регулювання, що застосовуються. Водночас публічно-правові ІТ-відносини за своєю сутністю можуть складатися і в галузі цивільного права. Наприклад, такими є відносини цивільної відповідальності за шкоду, завдану цивільними правопорушеннями у сфері ІТ-відносин. Врахування цієї обставини має прагматичне значення, оскільки на практиці необхідно мати на увазі, що такі відносини врегульовано лише нормами актів законодавства, їх не можна змінити, припинити за домовленістю.

ІТ-відносини, пов'язані зі створенням і припиненням юридичних осіб, відносини інтелектуальної власності, договірні відносини за участю суб'єктів ІТ-відносин, відносини спадкування тощо належать до приват-

¹⁶ Бачинський (н 2).

ноправової сфери правового регулювання. Такі відносини здебільшого є регулятивними, але у деяких випадках можуть також супроводжуватися цивільними організаційними відносинами (зокрема, створення юридичних осіб). Оскільки йдеться про сферу приватного права, де діє принцип “дозволено все, що не заборонено законом”, існування якого забезпечує надання договору значення норми цивільного законодавства, можна стверджувати, що саме за його допомогою складається основний масив норм, які можуть бути віднесені до ІТ-права.

Таким чином, ІТ-право у вузькому розумінні – це регулятивні норми (в основному цивільно-правові), що забезпечують функціонування ІТ-відносин. Структура ІТ-права у цьому сенсі має такий вигляд:

1) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються ІТ-відносин (до них належать: засади цивільного законодавства; положення про аналогію закону й аналогію права; підстави виникнення цивільних прав та обов’язків у сфері ІТ-відносин; самозахист і захист суб’єктивних прав; положення про об’єкти цивільних прав, зокрема про інформацію як такий об’єкт; положення про правочини; представництво; строки та терміни; захист особистих немайнових прав фізичної особи тощо);

2) положення цивільного законодавства, що стосуються суб’єктного складу ІТ-відносин (створення та припинення юридичних осіб; визначення видів юридичних осіб і форм товариств, які можуть створюватися для забезпечення діяльності в ІТ-сфері; внесення продуктів ІТ як частки у статутний фонд; норми, що опосередковують внутрішньокорпоративні відносини; захист прав корпорацій);

3) положення цивільного законодавства, що стосуються прав інтелектуальної власності (зокрема, про: визначення інформації та об’єктів прав інтелектуальної власності; правове обслуговування програмного забезпечення; захист інформації та прав інтелектуальної власності; оформлення і захист авторських прав та торгової марки в Інтернеті; правовий захист веб-сторінок і контенту; ліцензійні угоди);

4) загальні положення цивільного законодавства, що стосуються договорів у сфері ІТ-відносин, та положення про окремі види договорів у ІТ-сфері;

5) положення цивільного законодавства, що стосуються недоговірних відносин у сфері ІТ (зокрема, про: оголошення винагороди, конкурсу щодо продуктів ІТ; діяльність у сфері ІТ-відносин в інтересах іншої особи без її доручення; відшкодування шкоди, завданої у сфері ІТ-відносин; повернення безпідставно отриманого (збереженого) майна у сфері ІТ-відносин);

б) положення цивільного законодавства, що стосуються спадкування у сфері ІТ-відносин (складання заповіту на продукти ІТ-відносин і його виконання; спадкування інтелектуальної власності на продукти ІТ, авторських прав на них тощо; поділ успадкованих прав на продукти ІТ між кількома спадкоємцями; перехід прав на продукти ІТ за спадковим договором тощо);

7) положення сімейного законодавства, що стосуються, зокрема: прав подружжя на продукти ІТ; поділу спільної сумісної власності подружжя на продукти ІТ; встановлення права власності на продукти ІТ за шлюбним договором; захисту прав неповнолітніх членів сім'ї у ІТ-відносинах.

Висновки. Оскільки подібну структуру може мати не лише концепт “ІТ-право”, а й інші схожі концепти нормативних утворень (скажімо, підприємницького права, корпоративного права), доцільним убачається виокремлення ІТ-права у спеціальному сенсі. При цьому до відповідного нормативного масиву потрібно віднести лише ті норми, що стосуються суто сфери ІТ-відносин: інформаційних відносин; відносин створення і використання програмного забезпечення; Інтернет-відносин та деяких інших.

Насамкінець варто зазначити, що з таких позицій ІТ-право можна розглядати не тільки як концепт, а і як навчальну дисципліну, предметом вивчення якої є ІТ-право як концепт, а також правові концепти, які виникають та існують у зв'язку зі створенням і використанням інформаційних технологій.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bachynskiy T, *Osnovy IT-prava [Foundations of IT-law]* (Apriori 2016) (in Ukrainian).
2. Bajtin M, *Sushhnost' Prava (sovremennoe normativnoe pravoponimanie na grani dveh vekov) [The Essence of Law (Modern Understanding of Regulatory Law on the Verge of Two Centuries)]* (2-e izd, OOO ID “Pravo i gosudarstvo” 2005) (in Russian).
3. Rabinovych P, *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy [Foundations of the General Theory of Law and State]* (10-e vyd, Krai 2008) (in Ukrainian).

Edited books

4. Berzhel' Z-L, *Obshhaja teorija prava [General Theory of Law]* (V Danilenko red, izdatel'skij dom NOTA BENE 2000) (in Russian).

Articles

5. Khriapchenko V, 'Vid kryteriiv podilu systemy prava na haluzi do kompleksnykh haluzei prava' ['From the Criteria for Dividing the System of Law into Branches to Comprehensive Branches of Law'] (2015) 55 Aktualni problemy polityky 307 (in Ukrainian).
6. Mikhailina T, 'Pravosvidomist u ploshchyni strukturalizatsii systemy prava' ['Legal Consciousness in the Context of Law System Structuring'] (2017) 10 Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo 192 (in Ukrainian).
7. Mykolenko A, 'Chy isnuut kompleksni haluzi prava?' ['Are There Comprehensive Branches of Law?'] (2003) 6 Pravova derzhava 203 (in Ukrainian).
8. Sannikova M, 'Do pytannia kompleksnykh utvoren u systemi prava Ukrainy (na prykladi ahrarnoho prava)' ['On the Issue of Comprehensive Formations in the Law System of Ukraine (on the Example of Agrarian Law)'] (2014) 27 Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia 104 (in Ukrainian).

Conference papers

9. *IT-pravo: problemy i perspektyvy rozvytku v Ukraini: Naukovo-praktychna konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Scientific and Practical Conference]* (NU "Lvivska politekhnikha" 2016) (in Ukrainian).
10. *IT-pravo: problemy i perspektyvy rozvytku v Ukraini: II Naukovo-praktychna konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Scientific and Practical Conference]* (NU "Lvivska politekhnikha" 2017) (in Ukrainian).
11. Kharytonova O (red), *Pravove rehuliuвання IT-vidnosyn: Vseukrainskyi kruhlyi stil [Legal Regulation of IT-Relations: the All-Ukrainian Round Table]* (Feniks 2017) (in Ukrainian).
12. Kharytonova O (red), *Zakhyst prava intelektualnoi vlasnosti u merezhi Internet: teoretychni ta praktychni aspekty: Internet-konferentsiia [Protection of Intellectual Property Right on the Internet: Theoretical and Practical Aspects: Internet Conference]* (Yurydychna literatura 2015) (in Ukrainian).
13. Kokhanovska O, 'Pryvatno-pravove rozuminnia informatsiinykh vidnosyn v Ukraini' ['Understanding of Information Relations in Ukraine from the Perspective of Private Law'] *IT-Pravo: Problemy i Perspektyvy Rozvytku v Ukraini: Naukovo-Praktychna Konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Scientific and Practical Conference]* (NU "Lvivska politekhnikha" 2016) (in Ukrainian).
14. Liashenko R, 'Problemni pytannia formuvannia novykh haluzei prava' ['Topical Issues Ensuing from the Onset of new Branches of Law'] *Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe: zbiór raportów naukowych* (Diamondtradingtour 2013) <<http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3654>> accessed 17 November 2017 (in Ukrainian).
15. Pestova K ta Kravchuk V, 'IT-zakonodavstvo: problemy, priorityty ta napriamy rozvytku' ['IT-Legislation: Issues, Priorities and Areas of Development'] *IT-pravo: problemy i perspektyvy rozvytku v Ukraini: Naukovo-praktychna konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Scientific and Practical Conference]* (NU "Lvivska politekhnikha" 2016) (in Ukrainian).
16. Simson O, 'IT-pravo V. Informatsiinoho prava: na zlami epoch' ['IT-Law V. Information Law: on the Edges'] *IT-pravo: problemy i perspektyvy rozvytku v Ukraini: II Naukovo-praktychna konferentsiia [IT-Law: Development Issues and Prospects in Ukraine: Second Scientific and Practical Conference]* (NU "Lvivska politekhnikha" 2017) (in Ukrainian).

Thesis abstracts

17. Rassolov I, 'Pravo i Internet: teoreticheskie problemy' ['Law and the Internet: Theoretical Issues'] (avtoref dis d-ra jurid nauk, Gosudarstvennoe obrazovatel'noe uchrezhdenie vysshogo professional'nogo obrazovaniya "Rossijskaja pravovaja akademija Ministerstva justicii Rossijskoj Federacii" 2008) (in Russian).

Evgen Kharitonov, Olena Kharitonova

THE ESSENCE OF IT-LAW: SEARCHING FOR THE PARADIGM

ABSTRACT. The rapid development of information technologies accentuates the need for regulation of the ensuing relations. Such regulation is possible through the technologies proper or by legal regulation means. If the latter way is selected, the relevance of study of the “IT-law” category comes to the forefront.

The purpose of this article is to present own vision of the optimal methodological basis for the search and justification of the “IT-law” paradigm.

The article demonstrates the inconsistency of attempts to qualify comprehensive legal regulation of relations within the framework of information society as a set of rules – a new branch of law, since in terms of normativist understanding of law, there are no such branches of law as IT-law, Internet-law and information law, etc. Instead, it is proposed to consider IT-law as a concept – a set of ideas, notions, knowledge, and associations ensuing from legal regulation of social relations related to the creation and use of information technologies.

Therefore, the optimal methodological basis for defining the essence of IT-law would be to view it as a concept with a certain “normative content”. Such an approach allows avoiding the assessment of IT-law as a system of legal provisions which constitute a branch of law and relevant legal institutions etc. In this context it seems reasonable to understand the concept of “IT-law” in a wide, narrow and special sense with the appropriate structuring.

KEYWORDS: IT-law; IT-relations; concept; normativist understanding of law; branch of law; branch of legislation.